

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Etenduskunstide osakond

Teatrikunsti visuaaltehnoloogia õppekava

Dekoraator-butafoori eriala

Katrin Nigumann

LAVAKUJUNDUSEGA KOHA LOOMINE ENDLA TEATRI

LASTELAVASTUSES „PÖRRR...!!!“

Lõputöö

Kirjaliku töö juhendaja: Liina Unt, PhD

Praktilise töö juhendaja: Silvi Kard

Kaitsmisele lubatud

(juhendaja allkiri)

Viljandi 2014

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
1. LAVASTUS.....	5
2. LAVAKUJUNDUS.....	7
2.1. Lavaruum.....	7
2.2. Videoprojektsioon.....	9
2.3. Butafoorsed rekvisiidid.....	10
2.4. Kostüüm.....	12
3. KOHA LOOMINE.....	13
3.1. Koht ja keskkond.....	13
3.2. Õnnelik koht.....	14
3.3. Koha loomine lavastuses „Põrr...!!!“	15
4. BUTAFOORSETE REKVISIITIDE TEOSTAMINE.....	17
4.1. Seen.....	17
4.2. Sõnnikukuul.....	19
4.3. Porgand.....	20
4.4. Samblik.....	22
KOKKUVÕTE.....	24
KASUTATUD ALLIKAD.....	25
SUMMARY.....	26

SISSEJUHATUS

Lastelavastusele loodud kujundus peab kõnetama ennekõike last. Kui tehakse lavastust, mis on mõeldud kõige noorematele teatrikülastajatele, kelle elukogemus on veel üürrike ja kõige tähtsam koht on oma kodu, siis lavastuse loomine, mis pakub koduga sarnanevat turvatunnet, on esmaseks teatrikogemuseks väga sobiv. Lastelavastuste puhul on kandev roll kujundusel. Antud lavastuse puhul on kujundus üldiselt kolmest suurest osast koosnev: saali kujundus, videoprojektsioon ja rekvisiitideks olevad üleelusuurused butafoorsed viljad ja taimed.

Samas ei saa unustada, et kõige noorematel lastel on etendusi vaatamas kaasas vanemad, vanavanemad või õpetajad, kelle jaoks võiks lavastus samuti pakkuda midagi. Kõige parem elamus teatrist võiks tulla sellest, kui nii lapsel kui vanemal on huvitav, mille tulemusel nad saaks koos arutada, mida nad nägid ja kuulsid. Selleks on vaja leida erinevte põlvkondade vahel kattuvaid teemasid. Neid teemasid pole vaja väga kaugelt otsida, tegemist on isegi ürgvanade teemadega. Arvan, et kõige rohkem paeluvad inimesi väga lihtsad teemad, näiteks teemad, mis on seotud sellega, mis on meie ümber. Ümbrus muutub küll pidevalt, kuid alati on olemas üks keskne koht – kodu – mida antud lavastus püüab luua.

Lõputöö koosneb praktilisest ja kirjalikust osast. Praktilise osana teostasid Endla teatris lastelavastuse „Põrr...!!!“ rekvisiite ja antud kirjalikus osas püüan kirjeldada, kuidas eelpool mainitud lastelavastuses on lavakujundusega saavutatud lastesõbralik keskkond luues viiteid kodule, mis pakub turvatunnet ja soojust. Lisaks kirjeldan, kuidas töö praktilise osana teostatud butafoorsed dekoratsioonid löid koos ülejäänud lavakujundusega tervikliku muinasjutumaailma.

Töö koosneb sisukorrast, sissejuhatusest, neljast peatükist, kokkuvõttest ja ingliskeelsest kokkuvõttest. Esimeses peatükist kirjutan lühidalt lavastusest, teises peatükis kirjeldan lavakujundust, eraldi toon välja lavaruumi, videoprojektsiooni, butafoorsed rekvisiidid ja kostüümi, kolmandas peatükis kirjeldan koha loomist ja neljas peatükk on pühendatud minu lõputöö praktilisele osale, kus ma kirjeldan lavastuse tarbeks butafoorsete rekvisiitide teostamist.

1. LAVASTUS

Lastelavastus „Põrrr...!!!“ esietendus 8. oktoobril 2011. a Endla teatri Kiiinis. Lavastuse autor, lavastaja ja kunstnik on Kaili Viidas, kostüümikunstnik Kris Lemsalu, valguskunstnik Margus Vaigur, muusika autor Janek Kivi, videomeister Argo Valdmaa ja liikumisjuht Hellar Bergmann. Osades on Ireen Kennik, Kaili Viidas, Karin Tammaru, Priit Loog, Bert Raudsep ja Tambet Seling.

„Muinasjutuline ja fantaasiarikas pilguheit ühe väikese tüdruku suvesse, mille käigus ta õpib vanaema abiga endast väiksemaid elusolendeid nägema ning nendega suhtlema. Tüdruk viiakse kuuks ajaks maale vanaema juurde, kelle kodu asub paksus metsas ja kus tal omavanuseid mängukaaslast ei ole. Metsas elab aga palju erinevaid põrnikaid, mutukaid, limukaid, keda tüdruk senini on kartnud ja võõrastanud. Tänu oma vanaemale õpib ta aga neis nägema midagi enam kui lihtsalt tüütuid ja hirmsaid põrisejaid-porisejaid-pirisejaid. Tüdruku mõttemaailmas muutuvad nad veidrateks, lõbusateks ja südamlikeks tegelasteks, kellel on oma mured ja rõõmud. Uute sõpradega on väga tore ja huvitav. Igavana tundunud vanaema kodu muutub tõeliseks seiklustandriks. Ja mis kõige tähtsam, tüdruk ei karda enam tiguseid, kärkseid, ega isegi ämblikke!“ (Endla 2014)

„„Põrrr...!!!“ on Endla teatri jaoks justkui katsetamise lavastus, sest uusi komponente, mida esimest korda kasutatakse, on väga palju, alustades lavastajast ja lõpetades multimeedia võimalustega.“ (Lehtna 2011) Endla teatri näitleja Kaili Viidase jaoks on antud lavastuse puhul tegu debüütlavastusega. Lehtna (2011) sõnul on Viidas loo kokku pannud enda kogemuste põhjal ja lavastust võiks võrrelda pildiraamatuga, sest see koosneb eraldiseisvatest etüüdidest, kus igas etüüdis „räägivad“ oma loo erinevad putukad. Tegelikku rääkimist lavastuses ei toimu, sest putukateks kehastunud näitlejad väljendavad end vaid hääletsuste kaudu. „Tahaks, et kui vaatajad saali astuvad, oleks neil tunne, nagu saalis oleks suvi, et lõhnad ja hääled ja kõik muu

oleks paigas“ - nii kirjeldas lavastaja, kes on ka lavakujunduse autor oma esmast ideed. (Lehtna 2011)

2. LAVAKUJUNDUS

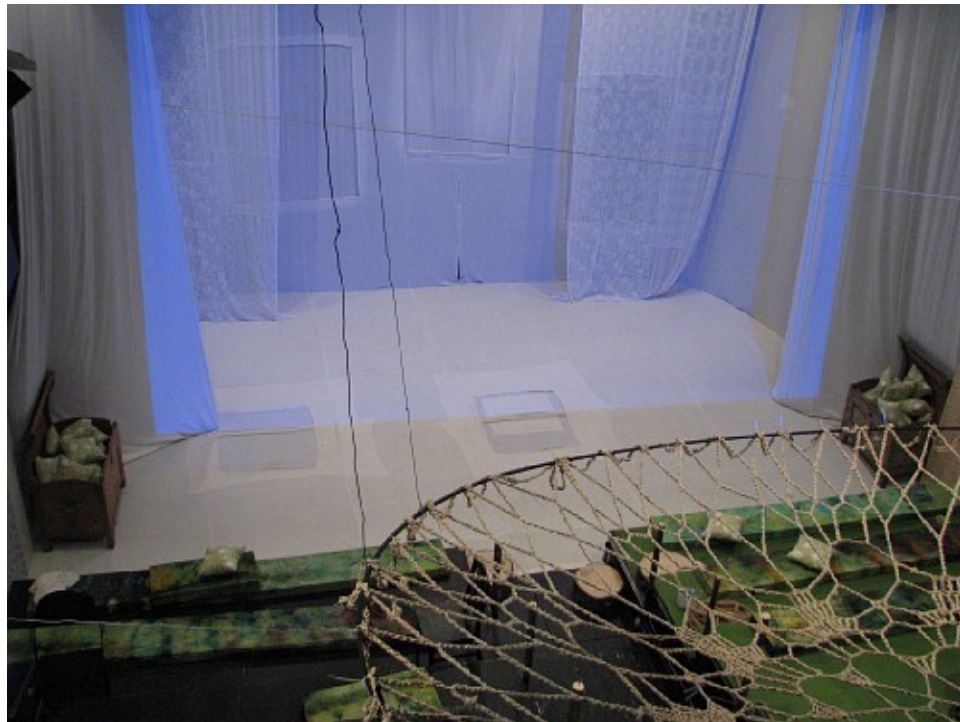
2.1. Lavaruum

Lavastus leiab aset Endla teatri Kūūnis, mis on *black boxi*-tüüpi lavaruum. Üheks tähtsamaks osaks lavastuses on see, et lavakujundus haarab endasse terve saali ja publik on haaratud tegevusse. Tihti on kõige nooremale publikule suunatud lavastused samuti publikut kaasavad, kuid need kaasavad lapsi nendega otse suheldes, kuid antud lavastuse puhul on publik toodud lavakujunduse abil loosse sisse. Näitlejad ei suhtle publikuga otseselt ja publik saab neid jälgida kõrvalt nagu ta jälgiks kõrvalt päris putukate toimetamist. Tähtis detail on ka see, et lavastuse ajal on publikul lubatud rääkida (kuna näitlejad suhtlevad vaid hääliksuste kaudu, siis lugu ise kaduma ei lähe), mis annab laste vanematele võimaluse seletada lastele, mis toimub ja samal ajal tõmmates ka vanemad antud loosse (või maailma) sisse.

Joonis 1. Vaade lavalt istumiskohtadele (Foto: K. Torn)

Publik istub poodiumitel, mis on kaetud rohelise kangaga ja poroloonist patjadega, mis on kaetud sidumistehnikas rohelisekirjuks värvitud kangaga, jättes mulje nagu istuks muru peal. (Joonis 1.) Lisaks on istumiskohtadesse pandud väiksemad padjad ja lisaistekohtadeks äärtes on kännud. Poodiumite äärtes on puutoigastest ja jämedast köiest nõ käsipuu. Põrandatel on kaltsuvaibad, laes ripuvad punutud korvidest lambikuplid ja seintel on erinevad kirjud tapeedid ning pildid putukates, keda võib lavastuses näha. Idee oli luua ruum, mis meenutaks maakodu. Lavaosas on projektsiooni jaoks valged aksid ja valge põrandakate. (Joonis 2.) Kogu lavakujunduse idee moodustus tervikuks lavastamise käigus, ennekõike see lihtsus, kuid tuumidee jäi samaks – viia publik endaga kaasa loodusesse (maale) ja panna ta putukatega samale tasemele (putukad sama suured nagu inimesed, laval ülipikad pitskardinad meenutamas pitsist kardinaid maakodus vanaema juures, laes suur ämblikuvõrk jne).

Joonis 2. Vaade lava suunas (Foto: K. Torn)

2.2. Videoprojektsioon

Videoprojektsioonil on antud lavastuse juures tähtis roll, selle jaoks oli saali lavaosa maast laeni kaetud valge kangaga, mille kahele poole ette olid riputatud valged pikad pitskangast kardinad/aksid, lisaks külgedel valged aksid. Ka lavaosa põrand oli kaetud valge kangaga. Valge taust täitis ekraani osa, kuhu projitseeriti video. Kanga sees olid nii tagaseinas kui ka põrandal nõluugid, kus putukad said lavale tulla või lahkuda. (Joonis 2.)

Joonis 3. Liblikas kiikumas projektsiooni taustal (Foto: A. Liigus)

Lavastus koosneb etüüdidest, iga etüüdi taustaks on omaette video/pilt. Lavastuse autor on võrrelnud oma loodud lavastust (...) „pildiraamatuga, mida lapsed alatasa meelsasti sirvivad.“ (Lehtna 2011) Iga etüüdi taustaks, mis on nagu lehekülg pildiraamatust, projitseeritakse erinevaid looduspilte, vahekliidid koosnevad videotest, kus näiteks äsja laval olnud putukas, kes lahkus taustas olnud luugi kaudu, lendab videos kaugusesse jms. (Joonis 5.) Lisaks on veel kasutatud mitmeid põnevaid võimalusi, kus on ühendatud projektsioon teiste lavakujunduslike elementidega, n liblika lendamise kujutamiseks kiigub näitleja kiigega, mille nõõride külge on kinnitatud valge kangas, millele projitseeritakse liblika tiivad. (Joonis 3.) Kasutatud on ka vähesel määral animatsiooni.

Vaid videoprojektsioonis näeb loos olevat vanaema ja lapselast. Sõnalist teksti on lavastuses minimaalselt, vaid siis kui vaheklipis seletab vanaema lapselapsele midagi. Näitlejad, kes mängivad putukaid, ei räägi lavastuses üldse, vaid kasutavad erinevaid häälistsusi, mida putukad võiksid teha.

2.3. Butafoorsed rekvisiidid

Lavastuse kujunduse juurde kuuluvad butafoorsed rekvisiidid on enamasti lihtsa joonega ja selgete värvidega, mis teevad need atraktiivseteks ja kergesti hoomatavateks ennekõike kõige noorematele teatrikülastajatele. Rekvisiitide hulka kuuluvad erinevad üleelusuurused viljad, taimed ja muud looduslikud objektid, mida tegelasteks olevad putukad kasutavad kas ronimiseks, veeretamiseks, enda peitmiseks vms. Rekvisiitide suurus toob vaataja näiliselt putukatega samale tasemele – võililleseeme, mis on inimese jaoks väga väike, on putuka jaoks hiiglaslik – selle tõttu on lavastuse kujunduses suurustega mängitud.

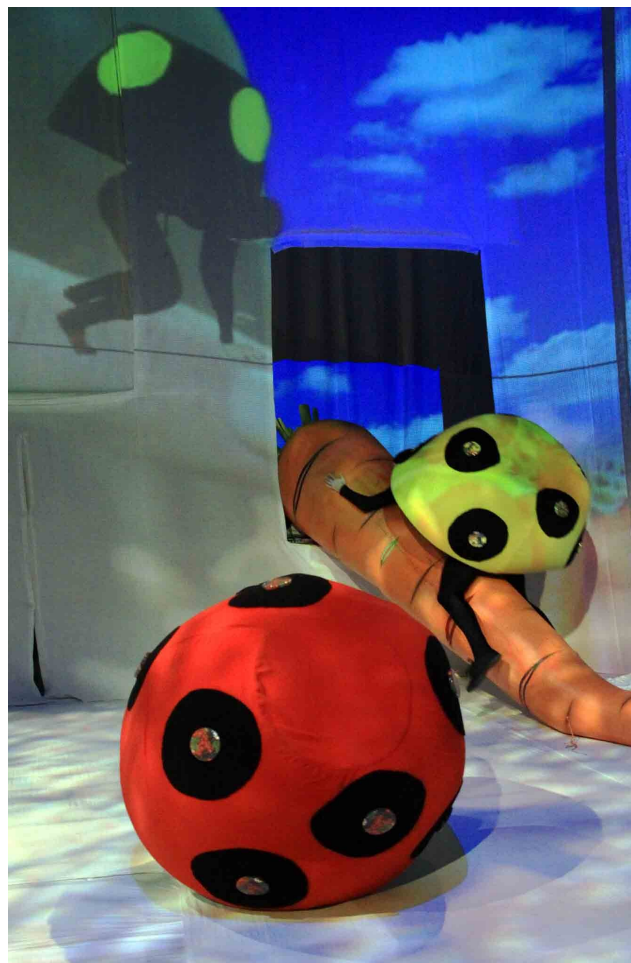
(Joonis 4.) Näiteks porgandit kasutavad lepatriinud liumäena, seene alla jällegi läheb sipelgas vihma eest peitu. Kõik tegevused, mida rekvisiitidega tehakse on väga lihtsad ja kergesti mõistetavad.

Joonis 4. Tigu hoidmas võililleseemet ja lehte (Foto: A. Liigus)

Väga hästi on ühendatud omavahel videoprojektsioon ja rekvisiitide kasutus, näiteks etüüdis, kus tigu läheb duši alla, tuleb vesi kelluka õiest, mis on projitseeritud ja rätikuks kasutab tigu butafoorset puulehte, mis on tehtud läbipaistvast kangast ja mängib projektsiooniga kaasa.

Kuigi rekvisiidid on lihtsa joonega, on nende juures elemente, mis võivad teha lavastuse põnevaks ka vanemate vaatajate jaoks. Rekvisiitidel on erinevad detailid, mis ei kuulu looduslike asjade hulka, näiteks maasika seemneteks on suured nõõbid, lepatriinude täpid on kirjud purgikaaned jms. (Joonis 5.) Idee kasutada selliseid elemente tuli lavastuse algse kontseptsiooni juurest, kus kunstnik soovis vastandada loodust ja tehisklikku maailma. Suuremas plaanis jäi selline vastandamine ära, kuid detailide (ka kostüümide) kaudu jäid vastavad vihjed alles, mis ehk mõjus algsest ideest (lisaks rekvisiitideks hiiglaslik krõpsupakk, limonaadipudel jms) isegi paremini. Taoline vihjamisi vastandamine andis lavastuses ruumi juurde loodusele ja muutis lavastuse sõbralikumaks ja helgemaks. Ühiskonnakriitilised elemendid oleks jäänud laste jaoks ilmselt tabamata, kuid vihjed detailides pakuvad visuaalselt huvitava elamuse ja võib-olla tekitavad vanemates vaatajates mingeid assotsiatsioone.

Joonis 5. Lepatriinud lavalt lahkumas (Foto: A. Liigus)

2.4. Kostüüm

Kostüümid on loonud keraamikuharidusega kunstnik/*performance*'i kunstnik Kris Lemsalu, kes on eelkõige tuntud oma loomingu grotesksuse poolest. (Kaasaegse kunsti festival... 2013) Sellele vaatamata on ta loonud antud lastelavastusele suhteliselt malbed, kuid siiski pilkupüüdvate elementide ja leidlike lahendustega

kostüümid (Joonis 6.), mis on tähtis osa lavastuse kujundusest. Kasutades igapäevaseid ja kaasajale omaseid esemeid, on ta loonud kostüümid, mis vastanduvad ülejäänud lavakujunduse loodusläheduse püüdega, kuid samal ajal oleks nagu osa loodusest. Eemalt vaadates ei ole kahtlust, et putukad on osa loodusest, kuid mikroskoobiga vaadates võivad nad tunduda suhteliselt robotlikud, mis väljendub kostüümide juures kasutatud igapäevaste esemete näol.

Kostüümide puhul on kasutatud näiteks erinevaid kiivreid, tänavaharja, keevitusmaski, päästevesti jms. Lavastuse idee, et laps on võõrandunud loodusest,

toidab seda mõtet, et kostüümid pole looduslähedased ja näitlejad, kes mängivad putukaid, võivad alguses tunduda võõrad, nagu tulnukad, kuid lähemal vaatamisel võib nende juures näha tuttavaid asju.

Joonis 6. Sajajalgne uut saabast proovimas (Foto: A. Liigus)

3. KOHA LOOMINE

3.1. Koht ja keskkond

Antud töös käsitletakse koha tundmist/teadmist Kaia Lehari järgi kui midagi, mis on pärit kogemustest, tunnetest ja mõtetest. (1997, lk 47) Mõistetel koht ja ruum on suur vahe. „Ruum on tunduvalt abstraktsem. Ruum on olukorra kontekstiks, kuid ilma kohtade tähendusteta.“ (1997, lk 47) Kohtadel on erinev tähendus, väärtus, tähtsus jne, mis on samal ajal väga muutuv ja hajuv. Tähenduse loob kohtadele inimene ise, samas võib ühe koha tähendus kanduda üle teisele kohale muutes selle tähtsuse ligilähedaseks eelneva kohaga, selles väljendubki kohtade tähenduse ja identiteedi hajusus, mida kirjeldab Lehari. Lavastuse „Põrr...!!!“ puhul on püütud kujunduse abil kanda teatrisaalile üle üldise kodu tähendust. Antud lavakujunduse juures tuleb samas väga hästi esile koha tähenduse ja identiteedi hajusus erinevate vanusegruppide jaoks. See, mis visuaalselt esindab kodu 30-aastase jaoks, võib omada viieaastase jaoks hoopis erinevat tähendust, selle tõttu on lavakujunduse loomine lavastustele, mida vaatavad nii erinevad vanusegrupid, olla keeruline ülesanne.

Lavastuse „Põrr...!!!“ kujunduse juures oli põhiline probleem koha loomine, kuid mängu tuli ka keskkonna loomine, sest kodu kõrval püüti luua teatrisaali ka looduskeskkonna kujutlust. Lehari toetudes keskkonnaestetikku Arnold Berleanti fenomenoloogilisele käsitlusele (Berleant 1997, lk 10-11) väidab, et keskkond pole vaid see, mida me näeme enda ümber. Keskkond koosneb õhust, mida me hingame, toidust, mida me sööme, rõivad, mis meil seljas on väljendavad meie olemust jne. „Keha ja keskkonna suhe on vastastikune. Keskkond loob meid, meie loome keskkonda.“ (1997, lk 41)

Üritades luua mingit keskkonda teatrisaali ei piisa vaid vineerist välja lõigatud põõsaste lavale panemisest (samas nii keskkonna loomine võib olla vahel ka taotluslik), vaid on vaja luua palju rohkem mõõtmeid, et kujutlus oleks võimalikult tõene ja üheselt mõistetav. Samas tuleb mängu taas publiku erinev maailmakogemus, mis otseselt tuleneb vanusest – kui suur on inimese maailmakogemuse pagas. Kogemused jällegi mõjutavad seda, kuidas inimene mõistab, mida lavakujundusega püütakse talle jutustada.

3.2. Õnnelik koht

Gaston Bachelard kirjeldab „õnneliku ruumi“ (1999, lk 31), antud töös mõistete selguse huvides kasutan samal tähendusel mõistet „õnnelik koht“. Õnnelik koht kõige algsemas tähenduses on koht, mis pakub kaitset. Ürgajal oli selliseks kaitsvaks kohaks koobas, mis pakkus kõige primitiivsemaid hüvesid, mis muutsid koha õnnelikuks – kaitses halva ilma eest ja kaitses kiskjate eest. Lühidalt öeldes tegid koha õnnelikuks soojus ja turvatunne.

Tänapäeva inimesel on õnnelikuks kohaks maja või korter, koduks nimetatav koht. Bachelardi järgi on kodu inimese esmauniversum. (1999, lk 40) Lapse jaoks on tema kodu alguses kõige keskpunkt. Kodu on koht, mis kõigi ootuste kohaselt peaks pakkuma turvatunnet, soojust, intiimsust. Täiskasvanuna igas uues kodus näeme oma esmauniversumi kaitset, mis toetub rohkem meie kujutlustele, kui meie mälestustele. „Unistuse kaudu tuleb kogu minevik elama uude majja.“ (1999, lk 41) Inimene elab uuesti läbi minevikus olnud tunded ja emotsioonid, mille on andnud tema eelnev kodu – pelgupaik, lapseõlvemaa.

Lavastuse „Põrr...!!!“ kujundust ongi proovitud luua kui lapseõlvemaa, mis põhineb mineviku mälestuste toomisel praegusesse hetkesse. Samas puudub seal otsene viide mingile kindlale ajalooperioodile, püütud on tabada ennekõike soojust ja turvatunnet pakkuvate visuaalsete ja ka kombatavate detailide lisamisega.

Lehari kirjeldab, et USA filosoofilise geograafia esindaja Yi-Fu Tuani teooriate (Tuan 1990; 1995) lähtepunktiks on kodu. Tuan kirjeldab ekstreemseid maastike n kõrb või polaarväli, kuid ka seal võib olla kodumiljöö laagri näol. Laager võib tekitada suuremgi kodutunde, kui päris kodu ise, kui ümber valitsevad vaenulikud loodusjõud. (Lehari 1999, lk 48-52) Antud juhul on kodu koha tähendus liikunud ühelt kohalt teisele, sest uus koht pakub parajasti vajalikku turvatunnet ja rahuldab kõige esmasemaid vajadusi kõige kättesaadavamalt. Koha tähenduse ülekandumine ühelt kohalt teisele võib olla lavakujunduse loomisel väga mõjus vahend, mis aitab kaasa tugeva emotsiooni ja elamuse saamisele lavastusest.

3.3. Koha loomine lavastuses „Põrrr...!!!“

Antud lavastuse juures oli eesmärgiks luua koht, mis on kodune. Erinevate kirjude-lilleliste tapeedi paanidega kaetud seinad publiku ümber meenutavad lapsepõlve ja maakodu, kus nii vanaaegsete lilleliste seinte vahel kui ka õues roheluses tegutses turvatunnet pakkuv vanaema. Pehmed padjad, kaltsuvaibad ja pitskardinad loovad sooja ja meeldiva koha.

Lapsepõlveunelust on loomas butafoorsed lavakujunduselemendid, mis on võetud justkui lasteraamatust. Lavastus, mis koosneb eraldiseisvatest etüüdidest, on nagu raamat, mille lehekülgi pööratakse. Igas etüüdis on omad tegelased ja omaette lugu, mida jutustatakse. Nagu värviliste piltidega raamatut lapsele lugedes, saab ka antud lavastuses lapse vanem jutustada oma lapsele, mis parajasti toimub. Iga etüüdiga, nagu raamatus lehe pööramisega, kaasneb uus avastamisrõõm, mis võib tuua kaasa mõne naljaka või hoopis veidi hirmutava tegelase, kuid vanemal on samal ajal alati võimalus olla olemas ja seletada. Hiiglaslik maasikas, porgand või lilleõis viivad vaataja lasteraamatu radadele, samal ajal kui kodune ja turvaline ümbrus pakub kaitset ehk veidi ähvardavalt tunduvate putukate võitlust jälgides. Sellised lihtsad kujundid pakuvad kerget äratundmisrõõmu nii vanematele kui lastele.

Lavastust luues on soovitud kõikide elementidega luua nostalgilise kodu tunnet. Võimalik, et see tunne võib tekida pigem laste vanematel, kuid üheks tähtsaks elemendiks võiks antud lavastuse puhul olla see, et seda tuleks vaatama lapsed koos oma vanematega, mitte suured lasterühmad. Elamuse saaks nii või teisiti, kuid teisel juhul kaoks kodususe idee ära. Nostalgilise uneluse kodust tekitavad kirjud tapeedid ja pitskardinad ehk ennekõike vanemates, kuid laste jaoks loovad kodu just ennekõike nende vanemad ise. Kodu peaks iga lapse jaoks olema kõige õnnelikum koht ja see võikski olla antud lavakujunduse inspiratsiooniks.

Teiseks tähtsaks suunaks lavakujunduse loomisel oli luua keskkond, mis viib publiku loodusesse. Et saavutada suvise looduse tunnet kasutati projektsiooni. Projitseeriti iga etüüdi taustaks erinev looduse pilt, kas suvine põld vms. Kui vaatajad istusid mugavalt pehmete patjadega kaetud poodiumitel olles nagu toas, siis lava osa saalist, mille taustaks oli pandud valged aksid, omandas projektsiooni abil justkui tohtutu akna näo, mille kaudu sai vaadata välja. Seda mõtet raamisid ka pitsist riputised olles nagu kardinatega.

Pannes kokku maakodu hubasuse ja suvise õue avaruse lõi kunstnik saali loodusliku keskkonna ja selle sisse tähendusliku koha, mis koos löid nostalgilise pelgupaiga igapäevasagina eest. Maakodu on koht, mis loob turvalise ja hubase tunde, see on koht, kuhu saab alati tagasi tulla. Vastukaaluks turvalisele kohale oli looduskeskkond, mis pakub vabadust ja avarust, mis võib linnakeskkonnas elaval inimesel puudu jääda. Kodusus ja loodus aitavad luua suurepärase teatrielamuse, mis pakub hoolimata aastaajast ja ilmast kesksuvist unelust koos perega.

4. BUTAFOORSETE REKVISIITIDE TEOSTAMINE

Praktilise osana oma lõputööst teostas in lastelavastuse „Põrrr...!!!“ osad butafoorsed rekvisiidid - seene, sõnnikukuuli, porgandi ja sambliku. Töö käigus sai osaletud ka teiste rekvisiitide valmimise juures. Kõigi teostatud tööde puhul oli tegemist üleelusuuruste objektidega, mis olid ajamahukad ennekõike oma suuruse tõttu. Kavanditeks olid kunstniku joonistused ja fotod, mis andsid edasi ennekõike värvitoonid ja üldise vormi. Rekvisiitide lõplik vorm kujunes töö käigus. Peamiseks tehnikaks olid papjeemašee, lisaks tuli rohkelt kasutada käsitsi õmblemist. Materjalideks olid peamiselt poroloon, penoplast, kangas ja paber, liimideks olid PVA ja Tixo kontaktliim, värvimisel olid kasutuses enamasti vesialuselised värvid ja lisaks spreivärvid.

4.1. Seen

Üleelusuuruse seene jaoks oli keevitatud valmis vanast metallis poolkerakujuline kübara karkass ja jalg. Seene kübara ja jala karkass olid valmistatud eraldi osadena, sest tegemist oli suhteliselt suure rekvisiidiga. Tööd alustasin seene jalale mahu lisamisega. Eesmärgiks oli muuta muidu sirge karkass ümaramaks ja seene jalga meenutavaks. Lisaks mahu lisamisele oli vaja muuta seene jalg ka veidi laineliseks ja ebatasaseks. (Joonis 8.) Mahu lisamiseks kasutasin ajalehti. Kergelt kortsutatud ajalehed kinnitasin ükshaaval karkassi peale. Kinnitamiseks kasutasin PVA-liimi, mille tõttu oli vaja lasta igal kihil eraldi kuivada, mis muutis töö ajamahukaks. Kui järjest liimida PVA-liimiga ja kohe katta papjeemašeeaga, siis ei kuiva rekvisiit seest ära ja tekib hallitus, lisaks on korralikult kuivanud liim palju vastupidavam. Kui olin saavutanud soovitud mahu ja vormi, siis katsin kortsutatud ajalehtedest pinna papjeemašee tehnikas jõupaberiga.

Jõupaberit liimisin taas PVA-liimiga. Et saavutada piisav tugevus, tuli seene jalg katta kolme või nelja kihi paberiga. Algselt oli plaanis seene jalg ka värvida, kuid kunstnikule meeldis pruun jõupaberist lapiline papjeemašee pind (Joonis 8.) ja värvimine jäi ära.

Seene kübara karkass oli veidi lopergune metallvõrest poolkera. Karkassi katsin kahesentimeetrise porolooniga. Kuna tegu polnud sümmeetrilise konstruktsiooniga, siis eraldi lõiget seene kübarale ei saanud teha ja katmine toimus karkassi peal otse mõõtes, lõigates ja liimides (liimimisel kasutasin Tixo kontaktliimi). Porolooni katsin trikotaažkangaga, mille mõõtmine toimus samuti otse porolooniga kaetud karkassi peal. Trikotaaž on üks parimaid kangaid, mida selliste tööde puhul kasutada just venimise tõttu, sest kanga venitamisel saab kergelt eemaldada kõik kortsud ja ebatasasused. Kanga õmblesin porolooni peale käsitsi. Käsitsi õmblemine on ka üks aeganõudvamaid töid taoliste suurte dekoratsioonide puhul, kuid ilma lõiketa töötades ja otse karkassi peal mõõtes on see ilmselt ainuvõimalik tehnika.

Joonis 7. Sipelgas seene all (Foto: A Liigus)

Joonis 8. Seen (Foto: K. Nigumann)

Valmis seene jalg ja kübar kinnitati teineteise külge hiljem, lisaks kinnitati seene jala alla alus, mille küljes olid rattad, et näitlejad saaksid ise seent lavale lükata ja sealt hiljem ära. (Joonis 7.)

4.2. Sõnnikukuul

Kuna lavastus oli putukatest ja kaks tegelast olid sõnnikumardikad, siis tuli teha sõnnikumardikatele sõnnikukuul. Põhjaks võtsin u ühemeetrise läbimõõduga täispuhutava kummist palli. Välimuselt ja omadustelt sobis parimaks katematerjaliks linavilt, mida märjaks tehes sai venitada palli peale. (Joonis 10.) Kuna tegemist oli rekvisiidiga, mida visati, põrgatati ja veeretati, siis pehme linavilt oli väga hea leid antud rekvisiidi teostamiseks. Palli peale kinnitasin erinevas suuruses linavildist lapid, mis tuli kokku õmmelda käsitsi, sest kuna tegu oli põrgatava palliga, siis liim ei oleks tükke äärtest piisavalt tugevalt koos hoidnud (linavildi näol on tegemist materjaliga, mille kiud on kokku pressitud ja selle tõttu võivad pealmised kiud ja kihid liikumisel liimist lahti tulla) ja otse palli peale linavilti liimida ei saanud, sest soov oli kasutada sama palli hiljem ka mujal. Käsitsi paksu ja märja linavildi õmblemine oli üks raskemaid töid, kuid sel hetkel ei õnnestunud leida paremat võimalust selle töö teostamiseks. Lisaks sai palli peale kinnitatud ka heinakõrvi.

Joonis 9. Tigu sõnnikukuuli tõstmas (Foto: A Liigus)

Proovide käigus pidas linavildist kate päris hästi vastu, kuid osasid õmblusi pidi vahepeal ka tugevdama. Kuna tegemist on väga suure rekvisiidiga, siis näitlejatel oli raskusi objekti käsitsemisega ja selle tõttu tuli hiljem lisada ka käepidemed (Joonis 9.), et näitlejad saaksid pallist paremini kinni hoida ja sellega mängida.

Joonis 10. Sõnnikukuuli katmine linavildiga (Foto: K. Nigumann)

4.3. Porgand

Lavastusse oli vaja suurt porgandit, mida pidi saama kasutada kui liumäge. (Joonis 5.) Porgandi karkass tehti vineerist. Vineerist karkassi peale tuli juurde lisada mahtu, selleks sobis hästi penoplast, mis on kergesti töödeldav ja laseb ennast hästi vormida. Kihi penoplasti liimisin karkassi peale väiksemate tükkidena PVA-liimiga ja liimi kuivades sai seda lõigata sobivaks ja hiljem lihvida. Porgandile ei saanud teha väga sügavaid või kõrgeid vorme just selle tõttu, et seda sooviti kasutada kui liumäge. Kui penoplast oli sobivaks töödeldud, siis katsin selle papjeemašee tehnikas jõupaberiga (kolm või neli kihti paberit). Peale liimi kuivamist värvisin porgandi oranžiks ja kunstniku soovil sai lisatud porgandile juurevagudesse, lahtised tõmblukud. Lahtiste tõmblukkude vahele kinnitasin juured, mis jätsid mulje, nagu kasvaks juur luku vahelt välja. (Joonis 12.)

Joonis 11. Porgand (Foto: K. Nigumann)

Tegemist on varem mainitud detailiga, mis vastandab loodust ja tehislisku maailma. Porgandi tagumisele otsale kinnitasin pooleks lõigatud isoleertorudest leherootsud. (Joonis 11.) Kuna isoleertorud on pealt kilejad, siis tuli eelnevalt liivapaberiga üle lihvida, et värv kinnituks paremini. Pikkupidi pooleks lõigatud torud said kinnitatud porgani sisse tehtud auku PVA-liimiga.

Joonis 12. Tõmblukud porgandil (Foto: K. Nigumann)

Taolisteks kinnitusteks on oluline lisada nn ankur (antud juhul alumiiniumist jäme traat, mille otstesse on tehtud konksud), mis hoiab kinnitatavat asja tugevamalt kinni.). Lavale tõsteti porgand eraldi aluse peale, mis oli kaldus. Kaldus alus lubas porgandit kasutada liimäena. Porgandi karkassi peenem ots oli tehtud kõver, et see toetuks paremini maha, kui porgand on parajasti tõstetud laval kaldus aluse peale.

4.4. Samblik

Sambliku jaoks lõikasin kaheksenteetrisest poroloonist välja kaks kihti sobiva kujuga tükke (nö oksakujulisi) ja kääridega lõikasin neisse väikesed tüked, et imiteerida sambliku struktuuri. Siis liimisin kihid (Tixo kontaktliimiga) äärtest omavahel kokku nii, et keskele jäi tühi ruum hoidma

Joonis 13. Valmis samblik (Foto: K. Nigumann)

ümarat kuju. Siis liimisin omavahel kokku erinevad oksakujulised osad. Ääred värvisin spreivärviga, et rõhutada õhulist struktuuri. Alguses jäi mulje, et soovitakse samblikku nõ lamedana (Joonis 14.), nii paistis samblik ka dekoratiivsem välja, kuid hiljem tuli ülesanne, et samblik peaks ikkagi olema kolmemõõtmeline (Joonis 13.) ja selle jaoks tein mõned poroloonist oksad juurde ja kinnitasin need juba valmis olevale samblikule.

Joonis 13. Pooleli olev samblik (Foto: K. Nigumann)

KOKKUVÕTE

Käesolev lõputöö kirjeldab, kuidas lastelavastuses „Põrrr...!!!“ saavutati neutraalses *black-boxi* tüüpi teatrisaalis lavakujundusega tähendusliku koha illusioon. Praktiline osa lõputööst oli teostada eelnimetatud lavastuse juures osa butafoorsetest rekvisiitidest. Töös analüüsisin, kuidas praktilises osas teostatud butafoorsed rekvisiidid ja teised lavakujunduse elemendid aitavad kaasa koha loomisele lavastuses.

Lavastuste puhul, mis on suunatud kõige noorematele vaatajatele, omab lavakujundus väga suurt rolli. Lastelavastuses „Põrrr...!!!“ on lavakujundus haaranud endasse terve teatrisaali pakkudes publikule peale võimaluse vaadata, ka ise olla loos sees. Tuues vaataja osaliseks lavastuses peab noorimate vaatajate puhul arvestama, et uued olukorrad jms võivad osutada ehk hirmutavateks. Selleks, et teatrielamus oleks võimalikult positiivne, on kunstnik loonud teatrisaali õnneliku koha, mis pakub turvatunnet, intiimsust ja positiivseid emotsioone. Selleks kohaks on kodu. Kodususe illusiooni on kunstnik toonud teatrisaali läbi maakodu hubasuse elementide ja videoprojektsiooni pakutud looduse avaruse. Lastesõbralikkust lisavad kujundusse värvilised butafoorsed rekvisiidid, mis oma üleelusuurusega toovad vaataja loosse, mis räägib väikestest putukatest, sisse ja panevad end samuti väiksena tundma.

Kõnealuse lavakujunduse erinevad elemendid loovad kokku erilise teatrielamuse, mis vähemalt ideeliselt pakuvad palju erinevaid võimalusi nii lastel kui ka nende vanematel olla osaline muinasjutus. Antud lavastuse puhul jutustab lavakujundus suure osa loost, mida lavastuse looja on tahtnud edasi anda. Lapsed ja nende vanemad saavad antud lavastust vaadates olla koos väikesed ja imestada, kuidas sipelgad küll jõuavad tõsta nii suurt maasikat jms e ideaalne hetk tihedas argipäevas, mil saab koos minna lapsepõlveunelusse ja unustada igapäevamured.

KASUTATUD ALLIKAD

Bachelard, G. 1999. *Ruumipoeetika*. Tallinn: Vagabund.

Endla. 2014. Endla Teater. Lavastused. <http://www.endla.ee/lavastused/repertuaaris/porr-1>
(14.07.2014)

Kaasaegse kunsti festival ART IST KUKU NU UT. 2013. Kris Lemsalu.
<http://www.artistkukunuut.org/2013/artists/kris-lemsalu/> (31.07.2014)

Lehari, K. 1997. *Ruum. Keskkond. Koht*. Tallinn: Eesti Kunstiakadeemia.

Lehtna, B. 2011. „Põrrr...!!!“ täidab Endla putukatega.
<http://www.parnupostimees.ee/506420/porr-raidab-endla-putukatega> (18.07.2014)

SUMMARY

"Creating a Meaningful Place With Stage Design in Endla Theatre's Childrens's Play "Pörrr...!!!"

In my work I describe how the author of the children's play "Pörrr...!!!" created an illusion of a meaningful place in a black box performance space. The practical part of my work was to make some of the props for the aforementioned play. I analyze how other stage design elements and my props contribute to the creation of a meaningful place. The play tells a story of a kid, who lives in the city and hasn't had many contacts with bugs, is visiting her grandmother in the countryside. There she meets many bugs - some scary, some funny, and finally becomes friends with all of them.

The meaningful place mentioned above is a home. The author of the play transformed a neutral performance space into a happy place, which offers a sense of security, intimacy and positive emotions. The author creates these feelings by turning the performance space into a welcoming country house where an enormous window leads into vast inviting nature. The elements which helped create the illusion are oversized fruits and plants as props, long curtains framing the illusion of a window which is created with a video projection and costumes which link together nature and man-made objects.

This play gives a chance for children and grownups alike to spend time together and explore scary bugs in a safe environment while being on the same level with them and finally befriending them.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina **Katrin Nigumann**

(sünnikuupäev: 21.02.1989)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose **“Lavakujundusega koha loomine Endla teatri lastelavastuses “Põrrr...!!!”** mille juhendaja on **Liina Unt**,
 - 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Viljandis, **07.08.2014**